

Tolmetus ja tallitus
TALLINNAS,
Wene tänav nr. 5.
Telefon nr. 158.
(Sõjawäe keskjaamast)

Tolmetaja kõnetunnid
kella 12—1.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.
ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS
Sõjawägede staabi väljaandel.

Tellimise hind:
1 aasta peale 40 marka
1/2 " " 20 " "
1/4 " " 10 " "

Kuulutuste ja teada-
annete hind: Iga kor-
pusrea eest 1 mark.

Tellijisi ja kuulutusi wõtawad vastu kõik wabarligi postiasutused ja era-raamatukauplused.

Nr 21.

Laupäewal, 21. mail 1920.

II. aa takäik

Sisukord.

Ametlik osa:

1. Väljawõtted Sõjainistri päewa-
kästudest.

Üleüldine osa:

1. Eesti Wabariigi Kaitse-Ühdu põhi-
kirja eelüdu.
2. Prantsuse suurtükiväe kogemustest
maailmasõja ajal.
3. Lubendorffi sõjamälestused.
4. Komisjonid ja kontrolöörid.
5. Toimetusele saadetud kirjandus.

7, 13—16, 19—25, 27, 29—32, 39, 43, tabel
nr. 1 ja § 1, 3, 4 ja 11 järgmisel kujul.

§ 1. Selle seaduse põhjal on riigilt pensioni saa-
mise õigus sõjaametkonna järele teenistusest lahkumise
korral: a) ohwitseriidel, b) sõjawäe meditsiin- ja veteri-
näär-arsidel ja d) sõjawäe ametnikkudel.

Par. 3. Pensioni väljamaksmine sünnib töö- ja
hoolekande-ministeeriumi poolt korras, mis on ette-
nähtud rahrawäelaste ja nende perekondade pensioni
seaduse (Riigi Teataja nr. 26/27, 1920 a. paragrafi-
des 17, 18, 20, 21, 22, 23, kusjuures pensioni nõud-
mine avaldatakse wastawale maatonna või linnawalit-
susele, kes pensioni andmise jaatawalt või eitawalt
o. sustab.

Pension nõudmisele lisatakse juure pensioni õigusi
tõendawad dokumendid.

Par. 4. Pensioni määramisel selles seaduses ette-
nähtud protsentide suuruses wõetakse aluseks teenistusest
lahkuja poolt teenistuse ajal saadud palk, juure arwa-
tud tema toitmine, kusjuures palga all tuleb mõista
põhipalk ilma korteri, kütte ja muude rahadeta.

Märkus: Sõjawäe palganormide tõstmise korral
tõuseb wastawalt ka pensionil olevate sõjawäelaste
pension.

Par. 11. Pension arwatakse: 1) isikutele, kes
teenistusest lahkumise päewaks olid samas ametis wähe-
malt kaks aastat — selle ameti palga järele; 2) isi-
kutele, kes teenistusest lahkumise päewaks olid samas
ametis vähem kui kaks aastat — eelmise ameti palga
järele.

II. Väljateenitud aja väljaarwamisel wõetakse
selle määruse eemises paragrafis nimetatud 23. juuni
1912. a. seaduse olustel täiel mõddul arwesse ka
Wene teenistuse aeg.

III. Pensioni osaliseks wõiwad saada Eesti rahwa-
wäes teeninud isikud, kui nemad Eesti wabariigi ko-
danikud on ja Eesti rahwawäes enne rahulepingu alla-
kirjutamist vähemalt kuus kuud on teeninud.

Nr. 275.

Tallinnas, 14. mail 1920.

Uwalden teadmiseks ja täitmiseks Wabariigi Walit-
suse poolt 23-dal aprillil s. a. kinnitatud ja Riigi
Teatajas nr. 65/66 — 5-si maist s. a. awalbatud

Ametlik osa.

Väljawõtted Sõjainistri päewakästudest.

Nr. 270.

Tallinnas, 14. mail 1920. a.

Uwaldan teadmiseks Wabariigi Walitsuse poolt
ajutise walitsamise korra § 12-da põhjal 12 aprillil
1920 a. wastuõdetud määruse 23. juuni 1912 a.
seaduse „Уставъ о пенсіяхъ и единовременныхъ
пособіяхъ чинамъ военного вѣдомства и ихъ
семействамъ“ matswalstunnistamise kohta:

Määrus 23 juuni 1912. a. seaduse Уставъ о
пенсіяхъ и единовременныхъ пособіяхъ чинамъ
военного вѣдомства и ихъ семействамъ mats-
walstunnistamise kohta.

I. Ajutiselt, kuni uue sellekohase seadustawa välja-
tõõtamiseni, tunnistada maksmaks 23. juuni 1912. a.
seaduse: „Уставъ о пенсіяхъ и единовремен-
ныхъ пособіяхъ чинамъ военного вѣдомства
и ихъ семействамъ“ järgmised paragrafid: 2,

korralduse sõjaväest wabaksantawate hobuste wäljaandmise kohta:

1. Hobuseid antakse esimeses järjekorras tehemaatele põllupidajatele, kellelt hobuseid sunniviisil wõetud, ja kellele hobuseid põllutööks tungiwalt tarwis:

a) sõduritele, kes wäerinnal teeninud;

b) omanikkudele, kelle hobused wäeosade poolt ära wõetud, ilma et nendele se duslik kwiitung oleks wastu antud;

c) üsikutele, kellelt hobune mobilisatsioonil korras ära wõetud ja kellel jõudu ei ole hobust osta.

2. Teises järjekorras ka sõjakamatele põllupidajatele, kellelt hobused rekwireeritud.

3. Wabaksantawate hobuste saamisele ei ole õigust nendel hobuste omanikkudel, kellele hobuste sunnivõtmise- ja turuhinna rahe kas teiste hobuste omanikkude ehk waldade jne. arwel ära tasutud.

4. Wabaksantawate hobuste kogusumma antakse 30 hobust Walga, 100 hobust Põltsi, 250 hobust Wõru maakonnawalitsusele, kuna ülejäänud arv proportsionaalselt ära jaotatakse teiste maakondade peale, peale Saaremaa, jelle järele, kui palju iga üsiku maakond hobuseid sõjawäele on annud. Saaremaa elanikkudele antakse sealsete sanatooriumi wabaksantawad hobused, käsitades käesolewa eelõudu juhtnõbre.

5. Hobused jagatakse maakondade peale ära sõjawäe hobuste-warustuswalitsuse poolt ja antakse üle maakonnawalitsusele, kes neid elanikkudele wälja annawad, filmas pidades eelpool ära tähendatud juhtnõbre.

6. Hobuse hind määratakse kindlaks sõjaräe komisjoni poolt, millest maakonnawalitsuse ja põllutööstusministeeriumi esitajad osa wõtawad; viimaste mitteminimiline ei talista komisjoni tegewust. Hind määratakse mõisate inventaari liikidatsooni hindade alusel. Näiteks (1914. a. turuhind 1 kuld rubla = 20 Eesti marka).

7. Hobustele antakse warustuswalitsuse poolt 3 päewa heinad maksuta laasa.

8. Hobuste edasijaatamiseks wõtab maakonnawalitsus iga kuue hobuse jaoks ühe inimese saatjaks laasa ja wastutab hobuste eest üleandmise akti wastu võtmise peale.

9. Hobuste eest raha maksab maakonnawalitsus hobuste-warustuswalitsusele wälja hiljemalt kolme kuu jooksul, arwates hobuste ülewõtmise päewast.

10. Siseministeerium awab maakonna walitsusele krediidi hobuste wäljajagamiseks.

Nr. 276.

T a l l i n a s, 14. mail 1920.

Alwaldan teadmiseks ja täitmiseks Wabariigi Walitsuse poolt 27-dal aprillil s. a. wastu wõetud ja Riigi Teatajas nr. 65/66 — 5-t maili s. a. awaldatud määrused sõjawäehobuste tarwitada andmise üle põllupidajatele kewadise põllutöö hooajaks 1920.

Sõjawäe hobuste põllutööle andmist ellu wiia allpool äranäidatud korras, kusjuures selle teostamisel järgmisi juhtnõbre käsitusel tuleb wõtta:

1. Hobused antakse wälja kewadiseks põllutööhooajaks ja peawad mitte hiljem kui 10-ks juuliks sel aastal tagasi toodama.

2. Hobuste arwu, mis üsikutelt wäeosast wälja wõib anda, määrab kindlaks iga üsiku wäeosja ülem,

kusjuures wäeosasse mitte wähem kui 50% hobuste loosfeisu arwust peab jääma.

3. p. 2 täitmiseks on iga üsiku wäeosja ülem kohustatud ajawitmata diwiisi ülemale teatama, misfugusel armul wäeosja hobuseid põllutööle wõib anda.

Märkus: Wäeosja ülemale sellekohase ettepaneku põhjal on diwiisi ülemal õigus põllutööle määratud hobuste protsenti oma äranägemise järele wähenhada ehk suurendada.

4. Diwiisiülem teatab kõige hiljem 5. maiks nende maakondade walitsusele, kelle piirides wäeosad asuwad, kui palju hobuseid diwiisi wõib anda, ja nimelt: misfugustest wäeosadest, misfugusel armul hobuseid saadawal, ühtlasi ka hobuste wäljaandmise asupaite ära tähendades.

5. Saadud teadete põhjal peab maakonnawalitsus diwiisi ja wastawa wäeosja ülemale teatama, misfugustele waldadele selle ehk teise wäeosja hobused wäljaandmiseks määratud.

6. Hobused antakse wäeosast wälja põllupidajatele, kes wallawalitsuse poolt tunnistatud ette peawad näitama, et nad tõepoolest põllupidajad ja neil põlluharimiseks hobust tarwis.

7. Wallawalitsuse tunnistuses peab äratähendatud olema, kui kaua aja peale hobune nõutakse.

8. Hobuseid wõib soowi korral wälja anda ühes rangidega, roomadega ja wäljastega.

9. Hobuse wäljaandmise juures seatakse sellekohane akti kokku, iga hobuse kohta eraldi. Aktis peawad äratähendatud olema hobuse number, liik, sugu ja tunde-märgid. Näitama peab aktis äratähendatud olema hobuse terwislik seisukord, kas rautatud, ja riistade wäljaandmise korral ka nende seisukord.

Näitama peab aktis ka hobuse riistad tulewad üffit-asjalikult aktis ära hinnata kohalike turuhindade järele, kus juures hobuse hinda mitte olla teatud liigi kindlaid hindasid ei wõi hinnata (ratsa- ja sõiduhobune 1-se järguline — 16.000 mrf., suurüüki- ja raskeoori-hobune — 14.000 mrf., ratsahobune 2-järguline ehk kergewoorku e — 10.000 mrf.) Aktis tuleb ära märkida, millal hobune peab tagasi antama. Peale selle tuleb ära tähendada, et hobuse saaja on kohustatud hobusega korralikult ümber käima, teda korralikult toitma, rautama ja sellesamas seisukorras wäeosasse ehk sinna, kuhu wäeosas ehk diwiisiülema poole kästakse, töö lõpul aktis äratähendatud tähtojal tagasi andma.

10. Hobuse tarwitaja wastutab hobuse wäärtuse eest kogu oma warandusega.

11. Kui hobuse tarwitaja süü ehk hooletuse läbi hobune wiga on saanud ehk kaduma läheb, on tarwitaja kohustatud hobuse wäärtuse, mis aktis nimetatud, poolteisekordsest wälja maksma.

12. Hobuse tarwitamise eest maksab tarwitaja wiis (5) mrf. päewes riigi kasuks.

Tähendatud tarwitamise ja hobuse riistade asu kindlustamiseks maksab hobuse tarwitaja wallawalitsusele hobuse tarwitamise tunnistuse kättesaamise juures nimetatud tasuarwele üks tugat (100) mrf. ette.

13. Tasuks rangide ja wäljaste tarwitamise eest maksab tarwitaja 10% kuus nende hinnatud wäärtusest.

14. Suhtumisel, kui mõnel wäeosal peaks waja olema hobuseid enne tähtaega tagasi saada, otsustab

tagafindumist diviisi ülem ja teeb sellekohase korralduse maakonnavalitsuse läbi.

15. Wallawalitsus võib hobuseid välja anda ainult korralikkudele ja aujatele isikutele.

16. Wallawalitsus walmab selle järele, et hobused tähtajal tagasi saaksid antud.

17. p. p. nr. nr. 13 ja 14 ettenähtud hobuse ja hobuseriistade eest riigi kasuks järgneva tasu maksumad wallawalitsused hobuste ja riistade arvu järele iga wäeosa kohta eraldi — renteise riigi üleüldiste fissetulekute a:wele, mitte hiljem kui 15-ks juuliks s. a. ja saadawad renteikwiitungid nende wäeojade ülematele, kuhu hobused peale töö lõppu ära antakse.

18. Wäeojade ülemad on kohustatud hobuste wäljaandmise aruanded ühes wäljaandmise ja tagasijaamise aktiga ja renteikwiitungiga diviisi kontrolörile kinnitamiseks saatma, kes nimetatud aruanded peale kinnitamist riigikontrolli sõjawäe osakonna rewisjoni jaostonda edasi saadaks.

19. Hobuse tagasitoomise korral seatakse wäeosas hobuse tagasitooja juuresolekul ja p. 9 ettenähtud korras sellekohane akt koostu.

Neil korradel, kui hobune halwemas seisukorras tagasi toodi, kui ta wäljaandmise juures oli, määrab wäeosa komisjon wastowa kahjutohu summa, mis aktis ära märgitakse.

20. Hobuse tagasitoojale wäljaantawas wäeosa kwiitungis tähendatakse ära, kui palju hobuse ja nende riistade eest nende määruste p. 9 põhjal tasu ja ühtlasi ka p. 19 tähendatud trahwiraha tuleb maksta.

21. Wallawalitsused liitwäerivad armed hobuste saajatega peale wäeosa kwiitungi ettenähtumist hobuse tagasiantumise üle.

22. Wäeosa ülem walmab oma ehituse läbi temale alluwa wäeosa hobuste korraliku ümberkäimise ja toitmise üle tarwitajate poolt hobuse põllutööl oleku ajal ja tal jääb õigus oma äranägemise järele hobust enne määratud tähtaega tagasi nõuda, kui hobuse toitmine ja tema eest hoolitsemine mitte küllalt korralik ei ole.

Mr. 285.

Tallinnas, 16. mail 1920.

§ 1. Lugeeda sõjawägede ülemjuhataja päewakäsu nr. 142 § 6-s avaldatud määrused telefoniühenduste sisseseadmiste asjus 1-st juunist s. a. maksuwetataks.

§ 2. Maaribas 20 wersta laiuselt riigi maapiirist, kui ka mere ja piiri ääres olevate järmede rannadest, wäljaarwatud linnad, on luba eraisikutel ja asutustel telefoniühendusi sisse seada ainult kohaliku diviisi ja merejõudude juhataja nõusolemisel.

Mr. 286.

Tallinnas, 16. mail 1920.

Et võimalik oleks wabaduse sõja ajaloo kirjutamisele asuda, käsen kõiki wäeosa ülemaid 1-ks juul. s. a. sõjawäe arhiivi ära saata sõjategewuse päewaraamatud (журналъ военныхъ дѣяствій), operatiiv-käskud, positsioonide kaardid, shemad ja kõik sõjategewusele puutuw materjal.

Peale selle tuleb saata ka arhiivi enamlastelt ja landeswehrilt saadud igasugused päewakäskud, lendlehed, üleskutseted, ajalehed jne. Igale farnajale asjale peab

juure lisatama kirjeldus, millal, kust, kuidas ja kellelt saadud.

Kõik materjal tuleb ära saata minu päewakäsus nr. 134 ettenähtud korras.

Mr. 287.

Tallinnas, 16. mail 1920.

Wabaduse sõja ajal on tegewad wäeosad waenlastelt sõjasaagina mitmesuguseid sõja- ja kultuur-ajalooliselt tähtsaid asju ära wõtnud. Wõningad neist asjust on Wabaduse Sõjamuuseumi edasi antud, kuid palju on jäänud kas mõne wäeosa ülema ehk ka koguni sõdurite ja teiste isikute kätte, kus neil mingit tähtsust ei ole, ehk kus nad wõiwad täiesti kaduma minna. Mõnuguste asjade koht on Sõjamuuseumis, kus nad tulewastele põlwele alal hoitakse. Sellepärast käsen wäeosade ülemaid kõige energilisemalt igasuguseid asju, millel mistisugune sõja, wõi kultuur-ajalooline tähtsus, koguda ja neid ühes kirjeldustega (millal, kust, kuidas ja kelle poolt asi saadud) Wabaduse Sõjamuuseumi saata.

Selle päewakäsu sifuga tutvustada kõiki sõjawäelasi, neile selgetes tehes asja tähtsust.

Mr. 288.

Tallinnas, 16. mail 1920.

Diviiside sidumise salga sanitaregunites puhaste korrahooldimiseks luban fulutada iga waguni peale üks nael seepi kuus.

Mr. 289.

Tallinnas, 16. mail 1920.

Käsen 1-st maist alates sõjawäe töökodades tööl olematele tööliste, niihästi eraisikutele kui ka sõjawaelastele, seepi anda järgmiselt:

1. Naas- ja nahatööliste 2-naela kuus inim. peale.
2. Puus- ja nõelatööliste 1 nael
3. Mustatööliste eelpoolnimetatud "normide piirides, kus juures mustatööliste seebinormi kategooria alla kuuluwuse määrab igal üffikul juhtumisel töökoja juhataja.

Töölistega ühesuguse seebinormi alla käib ka töökoja tehniline personal.

Sõjawäelased saamad peale eelpoolnimetatud liisiseebi weel harilise seebi, mis pajutis ettenähtud on.

Seepi tuleb wälja anda üks furd kuus, ärateenitud aja eest. Kes üle nädala töös on, saab poole furd seebi, kes alla nädala, seepi sugugi ei saa.

Üleüldine osa.

Geesti Wabariigi Raitse-Liidu põhikirja eelnõu.

(Lõpp.)

IV. Raitseliidu õigused.

§ 15. Raitse-Liidul ja tema osakondadel on juriidilise isiku õigused.

§ 16. Raitse-Liidu asjaajamine on igasugusest margimatjust waba.

§ 17. Raitse-Viidu juhatus paneb kaitsekiitlastele toime kurjust, teaduslikka ettelugemisi, korraldab spordisalku võimlemise ja tehnilise kasvatamise ebendamiseks, organiseerib kütisalku jahipidamiseks ja talapüügiks maksimate seaduste ja reeglite põhjal.

§ 18. Raitse-Viit võib toime panna oma heaks loteriid ja korjandusi, asutada klubisid, raamatukogusid ja lugemisaudu, panna omavahelisi ja avalikke võistlusi toime võimlemises ja märgilastmises ja ette võtta õpereiisusi lobumaa tundmaõppimiseks.

§ 19. Spordi ja kütisalkude liigeteks võivad § ettenähtud kohanikud olla, kes jagunevad passiivseteks ja aktiivseteks. Passiivsed on need, kes tegelikult spordiga ei ka kättimisega tegemist ei tee, kuid salga aineliselt toetavad.

§ 20. Et salkude liigetel võimalik oleks Raitse-Viidu juhatusel abits olla ainelise toetuse leidmisel ja salga igatüüsil väljaarandamisel, valivad salga liikmed eneste seast 5- liikmelise juhatusel ühe aasta peale. Salga-juhatus pannakse ringkonna ülemale kinnitamiseks ette ja peale kinnitamise astub salga juhatus tegemusse.

§ 21. Iga spordisalku liige maksab aastas 10 marka liikmemaksu salga heaks, spordi abinõude, ruumide ja platside muretsemiseks. Iga kütisalku liige maksab aastas 25 marka liikmemaksu, metsade rentimiseks jahipidamise otstarbel j. n. e. Liikmemaks peab mõlema salga liigetel ühe kuu jooksul tasutud olema, fiskeastumise päevast arvates.

§ 22. Salga liigetel on õigus lenda peale Raitse-Viidu märgi veel spordi- eht kütisalku rinna eht varukamarkisid, mis Raitse-Viidu peavalitsuse poolt kinnitatakse.

§ 23. Salga asjaajamise kulud maksetakse salga kassas olevatest summadest, liikmemaks väljaarvatud.

§ 24. Kaitsekiitlased saavad hinnata lasteriista kandmise ja jahipidamise load Raitse-Viidu ringkonna ülemalt, niisamuti on neil ka õigus kroonu metsades jahipidamiseks ja kättimiseks, mis sünnib kütisalku juhatusel eht ringkonna ülema loaga.

§ 25. Raitse-Viidu teenistus ei vabasta mitte teenistusest rahvaväes.

§ 26. Raitse-Viidu liigeteks võivad ka rahvaväelased olla nende ülemuse loaga, kui nad Raitse-Viitu vastu võetakse.

V. Raitse-Viidu vahetord kohanliste võimudega.

§ 27. Raitse-Viit ei pea kordapidavate võimude ülesannetes seama, kui need eraforraliselt nende abi ei palu.

§ 28. Kordapidava võimu esitaja võib, kui poliitset jõudu ei näi jatkuvat, Raitse-Viidust abi paluda järgmistel juhtumistel:

a) kui rahvahulk tahtmist näitab mäesama hakata või rüüstama eht rikkuda üleüldist julgeolekut ja korda;

b) kurjategijate ja väejuoksite ülesotimiseks ja kinnivõtmiseks;

c) karbetavate kurjategijate ja vangide saatmiseks, kui neid rohkem ühes koos saadetakse.

d) kroonu varanduse juhtumiskorraliseks valvamiseks, kui see tarvilik on;

e) korrapidamiseks tulekahjude, metsapõlemiste, weepuutuse ja muude suuremate üleüldiste õnnetuste puhul ja

f) kõlbidel teistel juhtumistel, kui kroonu ametnikud üksi ei suuda talistada korralikkumist, või ei suuda korda jalale seada.

§ 29. Kordapidavateks võimudeks, kellel § 28 järele õigus on Raitse-Viidu abi paluda, loetakse maakonna ja linna omavalitsuste administratiiv-võimu kõrgemad esitajad ja kohalik garnisoni ülem. Iseäranis rutulistel juhtumistel on poliitsei ülemal (wanemal) seefama õigus.

§ 30. Raitse-Viidu abi peab ringkonna ülemalt palutama eht, kui teda toha peal ei ole, tema asetäitjalt eht jaoskonna ülemalt, kuid iseäranis rutulisel juhtumisel ka mõnelt muult alampeakilt. Palve peab kirjalik olema, kui abi tarve nii tungiv ei ole, kuid rutulisel korral võib see ka suusõnaline olla.

§ 31. Kui Raitse-Viit kordapidavatele võimudele abi annab, juhatab teda korrapidaja rühma eht jaoskonna ülem, vähemalt see, kellel selleks teadmised on. Abiandmine lõpeb kordapidava võimu esitaja loaga, siis kui abi järel enam tarvidust ei ole.

VI. Disipliin.

§ 32. Igas jaoskonnas on oma disiplinäär-kommissjon, kes koos seisab jaoskonna ülemast, ühest jaoskonna nõunikust ja kolmest kaitsekiitlaste seast ühe aasta peale valitud isikut. Kommisjoni esimeheks on üks jaoskonna ülem.

§ 33. Kommisjonil on õigus avaldada kaitsekiitlastele noomitust, määrata ülemäära teenistuse ja õppuse korrale, ettepanekut teha ringkonna ülemale kaitsekiitlast ülemast alamale astmele alandada või koguni Raitse-Viidust välja heita.

§ 34. On kaitsekiitlane kuriteo toime pannud kas teenistuses või teenistusest väljaspool, antakse asi disiplinäär-kommisjoni arutada, kes kaitsekiitlaste kohta seisukoha võtab ja ringkonna ülemale ette paneb.

Märkus: Disiplinäär-kommisjoni otsus ei vabasta süüalust kohtulikust trahvist, kui süütegu kohtulisele karistusele allub.

VII. Raitse-Viidu tegemuse lõpetamine.

§ 35. Raitse-Viidu tegemuse aeg on määramata. Kui kaitsekiitlase lõpetamine asjade käigu järele tarviliseks loetakse, siis lõpeb tema tegemus sellekohase väljaantud seaduse järele. Raitse-Viidu jaoskonnad lõpetavad oma tegemuse nende otstarbe kadumisega Wabariigi Raitse-Viidu ülema otsuse järele. Raitse-Viidu jaoskonnade varandus läheb likvideerimise puhul ringkonna staabi korraldusse, kes ka likvideerimist toimetab.

Ringkonna Raitse-Viidu asutused lõpetavad oma tegemuse selles samas järjekorras, nagu jaoskonnadki. Nende varandus läheb Raitse-Viidu peastaabi korraldusse, kes ka likvideerimist toimetab.

§ 36. Raitse-Viidu üleüldise likvideerimise puhul läheb kõik tema sõjaline varustus Sõjaministri korraldusse; kõige muu varanduse kohta, mis riigilt saadud ei ole, ajustab ringkonna staapide ühine koosolek, kes seda riigile, mõnele jelsile või asutusele eht teenistuses kannatada saanud kaitsekiitlastele anda. Ringkonna staapide ühine koosolek valib ka sellekohase neljaliikmelise likvideerimise komisjoni. Kommisjon annab oma töö lõpul ühes Wabariigi Raitse-Viidu ülemaga Raitse-Viidu tegemuse lõpetamise üle aru Wabariigi Sõjaministrile.

Prantsuse suurtükiväe sõjakogemused.

(Särg)

Suurtükiväe tarvitamine.

Teises kõnes rääkis kindral Le Gallais suurtükiväe tarvitamisest. Kõneleja toonitas, et 1910. a. määrustiku põhimõtted olla täiesti otstarbekohased leidud. Peaasi on, et suurtükiväge ei tohi mitte kiltustada, vaid teda tuleb tarvitada hulgalt (en masse). Suurtükivägi tuleb anda diviisi ülema otsekohele käsutusse alla. Suurtükiväe osade kommandeerimist ühle eht teise kohta tuleb võimalikult kitsendada. Kommandeerimine on ainult teatavateks otstarveteks lubatav. Suurtükiväe seisukoht peab alati warjatud olema. Mõjuvat tagajärge tuleb saavutada kiirtulega, ällatusega ja kogutulega. Harv suurtükilt — üllutamine — on mõttetu. Tuleb järele kaaluda, kas eesmärgi laske-moona kulutuse ära tasub või mitte. On tarvilik tihed ühendus suurtükiväe komandeeride eneste vahel. Samuti on tarvilik side jalaväega. Peaasi on maapealne waatlemine. Häda korral tuleb tarvitada waatlemist õhust.

Suurtükiväe manööveri pearahendits on sügavjärjestus: liikumissõjas järjestatud liikumine ja positsioon sõjas järjestatud asetused. Liikumine on liikumissõjas ja positsioon sõjas väga tähtis kaotuste ärahoidmiseks, wastase ehitteele viimiseks ja tulete-walmistuseks. Kõige tähtsam sõjakogemus on see, et jalaväe ohwitseridele suurtükiväe mõju teatavaks on saanud, mis neile seni täiesti tundmata oli.

Nende üleüldiste tähelepanekute järel käsitatakse kõneleja ligemast liikumissõja ja positsioon sõja kogemusi.

Liikumissõda.

Sõda algas raskete wõitlustega lahtisel maastikul. Nendel wõitlustel oli täielik liikumissõja laad.

Esimistes wõitlustes tuli iseäranis nähtawale 75-mm suurtükide mõju koondatud jalaväe ja lahtisel maastikul seiswa suurtükiväe vastu. See asjaolu kiinnitab seda juba enne sõda määramisel olnud põhimõtet, et jalavägi peab suurtükiväe tulepiirkonnas warjatult edasi liikuma, seisma jäädes maha heitma ja labidat tarvitama; suurtükivägi tohib ainult warjatud seisukohtadel wõidelda, peab oma liikumisteks maapinna kortsusid ja muid warjawaid asju ära kasutama, omatuld ruttu ja põhjalikult tarvitama.

Salka jalaväel ja suurtükiväel oli alguses raskeid kaotusi, sest nad ei hoolinud mainitud põhimõtetest.

Kuid ka Prantsuse jalavägi warises sagedasti oma hulljulgetel pealetormamistel tõlku, sest ta ei annud suurtükiväele aega tormijooksu ette walmistada. Sagedasti tungis Prantsuse jalavägi peale, ilma et ta teadnud oleks, kas suurtükivägi teda toetada võib. Süüdi olid siin ülemad ja alamad näejuhatajad samuti ka puudulik fideetenistus. Need on wead, mis mitte lorduda ei tohi.

Esimestele narjaminekutele liikumislahingutes järgnes kawafindel taganemine, kuni ettemääratud päewal uuesti pealetungimisele asuti. Sel igapidi raske ajal oli suurtükiväe seisukoht sagedasti väga kriitiline, sest ta wõis ainult 75-mm suurtükki tarvitada. Taganemise katmiseks pidi ta äärmiseni vastu panema ja jätkude kaupa tagasi minema. Suhutuse ja suurtüki-

wäe poolt tehtud wead maksid endid siin raskelt kätte. Terwed batareid häwinesid waenlase tules, kui nad lahtisel wäljal tegevusse astusid. Seda juhtus Salka batareidele teise Prantsuse pealetungimise ajal Elsas ja Prantsuse batareidele lahingus La Vaux-Marie juures. Warne lahingus mängis Prantsuse suurtükivägi hiilgawat osa, näidates, mis suguseid kaotusi hästi juhitud suurtükivägi korratult taganewa waenlase ridades võib sünnitada.

Sõja lõpupoole oli liikumissõda piiratud. Jalaväel ja suurtükiväel oli suuri raskusi ära wõita. Ei istunud 3½ aastat kaewitutes, ilma et midagi pealetungimise tahtest, wärskusest ja julgusest oleks kaotatud. Jalaväes jäid juhid, lootes hea ühenduse peale, oma wägedest sagedasti kaugele maha. Suurtükiväes toimetati luuramist tagant poolt wõi autode abil. Režis mõni päew, enne kui kõik jälle wanasse roopasse läks, juhid luuramist võimalikult eespool toimetasid ja batareid kaugele ette sõitsid. Wäikesed suurtükiväe üksused, rühmad, mis eelwäe ninabataljoni juure olid määratud, wõisid waenlase toetuspunktid, mis jalaväe edasimarsimist takistasid, tule alla. Suurem hull suurtükivägi jäi diviisi ülema käsutada, kes temale iseäralisi ülesandeid määras wõi: teda reservina tarwitada. Üleüldiselt sündis suurtükiväe tarvitamine rahuaegsete eeskirjade järele. (Särgneb.)

Judendorffi sõjamälestused.

Suwisõjakäik Wenemaa vastu 1915.

Särg.

V.

Lepinglaste wägede liikumine ida pool Weiffeli wiis, nagu ma ette olin arwanud, rinnu pealetungimisele ja wahetpidamata wõitlusele. Ka siin tehti asjata katsed wenelast ümber haarata. Wene wägi hoiti küll taganemisel, kuid ifka peasid ta ära. Ta korraldas wihaseid wastulööke ja paljudel soolistel jõe- ja ojakäärudel oli tal võimalik end koguda ja kestwamalt vastu panna. Meie wägede jõupingutus oli haruldasest suur juba ainult sellepärast, et nad paljude nädalate jooksul wahetpidamata edasi pidid liikuma, kõige halwemate ilmade peale waatamata. Riided ja jalanõud rebenesid, toitmine läks raskeks, ulualust ei olnud, sest wenelane häwitas kawafind-lalt kõik toiduained ja pistis külad põlema. Ta ajas loomad endaga kaasa, et neid siis lasta teedel kärwata. Kaasa wiidud elanikud aeti sohu, kui nad teel tüüks olid. Paljud Wene sõjapidamise ssteenid on meele jäänud.

Moona järelweotungimised muutusid päew päewast halwemaks, iseäranis 12. armee juures, kes raudteede lõpupunktidest ifka kaugemale liikus. 8. armee seljatagused ühendused paranesid pärast Lomsha-Osfowetsi liini wõtmist. Nüüd oli võimalik külje pealt warustada, kuid omelti oli seda raske toimetada. Kõik meie weoriistad tarwitati enamaste laske-moona järelwedamiseks. Meie wäsinud jalavägi nõudis seda rohkem suurtükiväe toetust, mida kaugemale ta ida poole jõudis. Kaswawa kaugusega kaswas ka raskus laskemoona kohaletoimetamises. See pikendas sõjategevust ja wäsitas. Üks Wene kõrge ohwitser ütles mulle hiljem, pärast rahutegemist, tema

pole mõistnud, mis me ägedamalt peale ei rõhunud, sest siis oleks Wene vägi ära lagunenu. Juhatus ja väed tegid kõik, et seda eesmärki kätte saada. Kui aga täieliku distsiplini, kindla tahtmise ja suurema energia juures meeste jõud ometi üles ütleb, siis ei aita ka juhataja tahtmine enam.

Meie ehitasime raudtee Willenbergist üle Horstheie Ostrolenkosse ja seadsime ka teised raudteed sõrdlemise ruttu korda, kuid ma teede tarvitamine muutus edasili kumisel ifka suuremaks; nad tõusid kaugelt ülesse 120 km., mida meie kõrgema piirina tähendatsime. Liitlastel oli nende juurel pealetungimisel 1918. a. parem. Neil oli suur hulk raudteeühendusi väerinna taga ja nõnda võisid nad sõjamaterjali tarvilikul määral ette poole toimetada ja seega jalaväge toetada. Selle võis autodega ulualla puhkama viia, teda hästi toita, nii et ta värske jõududega uuesti võitlusesse võis astuda.

Ülema väejuhatus näpunäitel jätkati liikumist. Holm ja Eublin langesid veel juuli lõpul meie kätte. Kaugemal ida pool ei tunginud me mitte ägedalt peale. Nõnda sai wnelane aega ümberharramisest väge lõuna poole saata, et siin uut väerinda luua.

Kindral v. Woysch võttis Zwangorodi läänepoolse sillapea, läks põhjapool kindlust waenlase silma all 28. juulil üle Weiffeli, kus talle ägedalt kallale tungiti. Seda üleminekut olin mina väga raskesti pidanud, tahtliliselt oli ta õnnestanud, suur strateegiline seisuford oli aga endiseks jäänud.

9. armee vastas taganes wnelane augusti algul nihkasti Warsawi eelsest seisukohast kui ka linna endast.

5. aug võttis 9. sõjavägi Poolamaa pealinna oma kätte. Seega läks see sõjavägi meie võimu piirkonnast välja ja allus otseselt ülemale väejuhatusle. Kindralfeldmarschal Baieri prints Leopold sai ühes sellega ka Woyschi väerühma oma käsutada. Ülemal väejuhatusel pidid muidugi oma head põhjused selleks olema. Minu filmis ei saavutatud sellega mingit lihtsustamist, liiategi veel, et 9. armee etapi teenistus alles meie käsu all seisis. Ka edaspidisel marsimisel pidin ma selle sõjaväega paljusis asjus otsesed kokku leppima. 9. ja 12. armee liikumised seisis teineteisele lähedal. Ülemal väejuhatusel oli liig palju tegemist, kui et ma teda siit tõusvate küsimustega alatafa tulitada oleksin võinud.

Warsawi võtmine täitis meid rahuldusega. Võitlemine ju 1914 sügisel nii väga tema pärast. Nende sõjakäikudega oli praegusele edule alus pandud, mille välimiseks tundemärgiks oli Warsawi langemine.

Järgmistel päevil läks kindralfeldmarschali Baieri prints Leopoldi väerühm laial väerimil Zwangorodi ja Warsawi vahel üle Weiffeli. Veel kord katsus ülem väejuhatus Wene väge ümber haarata, käsutades seda väerühma otsesed Brest-Litowski sihis, kuna tugewad Wene jõud alles põhja pool Eublini asusid. Kuid see oli asjata. Wnelane lipsas kõrvalle. Kuna kindralfeldmarschal v. Mackensen Brest-Litowski poole püüdis, liikus prints Leopoldi väerühm Bugi poole allpool kindlust.

Pärast Narewist üleminekut juuli viimasil päevil 10. armee poolt pöördusid kindral v. Gallwitsi filmad lõunas Bugi peale. Veel loots ta siis Wars-

sawis olewat waenlast ümber piirata. Sellepärast pani ta oma wäe raskusepunkti tema paremale tiivale Wöschkowi sihis Bugi ääre. Nagu mina kartsin ja nagu ka kindral v. Gallwitz oletas, ei läinud tema lootused täide. Umbes 10. peale sai 12. armee omale marsiisihiks idakaare, parema tiivaga mööda Bugi ülesse. Nõnda astus ta 8. armeeaga lähedasse ühendusesse, kes pärast Ostrolenko langemist 5. aug. Narewi lõunakaldal rohkem pinda oli võitnud ja nüüd peajõududega Lomsha sihis liikus.

Wahepeal olid langenud Serotst, Segershe, ka Dombe. Nowogeorgiewski piiramine oli igast küljest lõpetatud. Kindralfeldmarschal oli kindral v. Beselerile kohuseks teinud kindlust ära võtta. 9. ja 12. armeeid võetud väesalgad Nowogeorgiewski ees anti tema käsutada. Ka sai ta suurema arvu Austria-Ungari raskemat suurtükiväge.

Juhatused Nowogeorgiewski võtmiseks, 8. ja 10. armee ühine juhatus, tema peale tungimine ja oluford leedu ja kuuramaal panid minule ja mu staabile rasked nõudmised peale. Kuigi me 1915. a. juulisõjakäigul operatsioonid iseseisvalt ei juhatanud, nagu see senistes sõjakäikes sündinud, vaid põhijoontes ülema väejuhatus juhitud järele talitsime, siis jäi mulle ometi haruldane tõdrohkus ja tingimata tarvidus, suure arvu väikeste osuste kõrval ka suuri algatada ja teostada. Lisaks tulid arvamiste lahkimine kindral v. Falkenhayniga, nagu see iseseisvate iseloomude juures nii arusaadav, kuid siit tõusis aga mulle kohustus, oma lahkimine arvamist ülema väejuhatus ees veel suurema agarusega teostada, kui see sündis neil korral, kus meil ühised waated.

VI.

Nowogeorgiewski ärawõtmine ei puutunud operatsioonid jätkamist otseselt. Tema oli ette võetud oma ette idasse tungi malewa selja taga. Kindral v. Beseler, Antwerpeni võitja, ja tema väga tegu võimas staabiülema, oberst v. Sauberzweig, olid kindlustuseks, et harilikult korralikult piiramisest juttugi ei võinud olla. Juba ainult kindluse muust ilmast lahutamise oleks ta allaandmisele sündinud. 80.000-meheline garnison ei võinud kaua vastu pidada. Imestamine se wäärt on, et suurvürst asja nii kaugele lastis minna, kuna hiljem Brest-Litowski ja Grodno võitluse ära anti. Suurvürst pidi ju ometi endale tunnistama, et kindlustuste seisuford tõesti niisugune polnud, et nad raskele lähedasele suurtükiväele oleksid võinud vastu pidada.

Kindral v. Beseler otsustas kindlusele kirde poolt kallale tungida. Mlawa-Tsehanow-Nasselski raudtee sihtis siia külge ja ta oli aegsamini korda seatud. Tähtjas oli, et suurtükiväe kohalolek ja laskemoonawoos lühikest maateed tuleks tarvitada, mis tähendas välja ja weoraudteede ehitamist. Eini tugewusel polnud tähendus, selle tasus raske suurtükiväe laskemoonahulk. Suurtükid toodi koha paigale, niipea kui raudtee Nasselskini valmis sai.

9. aug. oli piiramine lõpetatud, warsti peale selle algas suurtükiväe ülesseadmine ja neil laskemoona wedamine. Augusti keskelt awasid batareid tule. Nende jõud tundus puuduliku. Healed, mis tagant järele targemad on kui enne, andsid mõista, et kindluse rutuliselt võtmise ei tule midagi välja; mis ühes kohas õige, olewat teises kohas vale. Sel-

leht kahtlemisest saadi warsti üle. Kirdepoolsed kindlused hoiti kestiva tule all ja wõeti tormiga ära. Sellele järgnes kallaletungimine kogu põhja rinnal. Meie wäed, enamasti maakaitsealased ja maatormlased, haarasid kindlasti kinni. Nowogeorgiewski lauges 19 augustil.

Keisri majesteet käis pärast seda koha kindlust vaatamas ja tänas sõjawäge. Kindralfeldmarschal ja mina olime ka sinna käsitatud. Wõisin oma silmaga näha raske suurtükiväe häwitawat mõju kui ka kindlustuste halba ehitust.

Wabaks saanud wäed wõis nüüd ülemä wäejuhatusel nõusolekul 10. armeele toetuseks wiia, kes nüüd liig hilja soowitud abi sai. Raskest batareid pidi Grodno wastu wiima. Kowno oli rahe peal juba langenud.

Wene Poola kindralkubermang oli augusti lõpul ühendatud wägede k'ies. Walitsemises jaotasid ta eneste wahel Austria-Ungari ja Saksamaa. Eäine pool Weikfeldi oli piiriks Piilitsa, ida pool läks ta umbes mööda Wepschi. Teffis Saksia Warswami kindralkubermang kindral v. Beseleri juhatusel ja f. ja f. sõjakubermang Eublin. Jaotus oli lepinglaste ühistele tuludele kahjulik: mitmed tingimata tarwilikud sammud on selle läbi astumata jäänud.

1914. aasta sügisest saadik juhtis ida ülemkäsitaja offupeeritud Poolamaa walitsemist. Nüüd läksid need kohused kindral v. Beseleri kätte, mille afemele astusid walitsumiured ida pool riiklikult.

Nowogeorgiewski oli ehk wiimane wõõrindlus, mis pärast ümberpiiramist ära wõeti. Mitte, et ma sõjawägede kaotamist usufsin. Selle meeletuse ajab ilm inimestel warsti peast. Kahetsetagu, kuid sinna maale ei jõua inimesefugu kunagi. Aga wõõrindluste aeg on mööda. Meieaja suurtükiväele tema hirmsa laskemoona hulgaga ei suuda ta sedasama wastu panna ja peab alla jääma. Maakindlustused jääwad tarwilikuks, kuid nad omandawad pikale weniitunud seisukohtade wälimuse.

VII.

Kui 12. armee 10. aug. käsu sai parema tiiwaga mööda Bugi ülespoole marsšida, rippus ta lääne poole tagasi 8. armee küljes, kes mõlemal pool Narewi Lomsha s'his edasi liikus. Edasimarsšimisel katsusin ma seda seisukorda alal hoida, et mõlema poolseid küljeliikumisi tulusalt ära kasutada. Aga pikkamisi jõudsid mõlemad wäed oma sisemiste tiiwadega Ostrolenka-Lapdi raudteel ühekaugusele. Eöuna pool Bugi liikus prints Leopoldi wäerühm wastawalt edasi.

Ida ülemkäsitaja pidi edasimarsšimise tarwis taktilised peensused wälja töötama, millel suure sõja kohta wähe tähendust. Oberstleitnant Hoffmann ja mina rääkisime palju sõjawägedega. Mõlemate wägede staabiülemad, oberst Marquard ja major krahw Schwerin, olid tublid sõjamehed, kes oma juhatajaid mõjuwalt toetasid.

Lomsha wõeti 9. aug. edela poolt ära. Ida-Preisid oli meil kauemat aega tarwitada õhulaewastik pommide pildumiseks. Kindlustuste peale, kus asus mõni waenlase kindralkomando wõi armeegi hatus, heideti pomme, teatati hülgawast mõjust; kui ma nüüd kahjude kohta püüdsin kindlusele jõuda, siis ei läinud see enam korda. Sõjawäe tuludes olin ma rõõmus: nad leidsid purustamata hoonetes ulu-

alust. Alles hiljem muutusid meie pommid mõjuwamaks, lendurid hakkasid pommipildumise wastu ka rohkem huwi tundma.

Edasimarsšimise jätkamisel sai tuntawaks, et v. Mackenseni ja prints Leopoldi wäerühmad põhja poole suurusid, teega nihutati ka 12. ja 8. armeed pahemale poole. 18. aug. jõudis kindralfeldmarschal v. Mackensen Brest-Litowski ette, kindralfeldmarschali Baieri prints Leopoldi wäerühm lähenes Beloweshi metsale ja 12. armee Belostokile, kus 18. aastasaja lõpul ja 19. aastasaja algul oli asunud tubli Preisi walitlus Uue Ida-Preisi üle; 8. armee nihkus kitsas ruumis Belostoki ju Narewi wahel Grodno poole, et Oso-wetski lõuna poolt allaandmisele sundida. 22 aug. wõeti ta ära. Tahtsime teda wõtta ida ja põhja poolt, aga saime ta kätte lõunast tülles. Nõnda on sõda Mõlemad sõjawäed jätkasid wiimastel augusti päiwil oma marsšimist üle Belostok-Osowetzi liini kirde s'his, 12. armee Wolkowski poole, 8. armee Grodno poole. Seega lahkusid need sõjawäed ifka enam taktilisest ühendusest lõunapooliste wäerühmadega, kes pärast Brest-Litowski wõtmist 25./26. aug. Pinski ja Baranowitschi poole edasi marsšisid. Aeg ajalt lähenesid nad neile operatsioonidele, mis kaugele põhja pool ettevalmistusel olid.

Septembri algul jõudsid 8. ja 12. armeed Grodno ümbrususe ja temast kagu poole, umbes 14 päewa pärast pidid nad põhja poole Neemeni Eidasse jõudma. Selleks tarwitasid nad operatsiooni algusest saadik umbes kaheksa nädalat. 12. armee pidi see juures kaugele lõuna poolt ringi minema. Kuipalju lihtsam oleks olnud, kui oleks wõidud seda liikumist üle Lomsha-Grodno teostada. Aga see ei wõinud sündida. Ka teine operatsioon, mis põhja poolt Grodnot oleks läinud ühes Kowno wõtmisega, oleks palju rutem ja mõjuwamalt s'ia piirkonda jõudnud ja tema tagajärjed oleksid suuremad olnud, kui seda weel augusti esimesel poolelgi wõimsalt oleks tehtud.

Mõni aeg paistis, et ülem wäejuhatus niisuguses seisukorras ida poole marsšimise lõpetab. Ta wiis kindralfeldmarschal v. Mackenseni wäerühmast ja ka 12. armeest tugewad jõud lääneliinile ja Eöuna-Ungari. Wahepeal wõetud Kowno juures ja Eedunin; Kuuramaal andis ta aga meie alatud operatsioonile waba arenemise.

VIII.

Kowno tormiga wõtmise oli julge tegu. Et seda wõimaldada, pidi 10. armeed keskelt ja paremal tiival ifka enam ja enam tema pikal rinnal õrendama, ainult nõnda wõisime lääne poole Kownot teatud tugewusega jõud koondada. Ida ülemkäsitaja ja kindral v. Eichhorn wõtsid selle põneva seisukorra mujal wäerinnal oma wastuda. Kindral oli juba ammu minu wastu kaehanud, et 10. sõjawägi seiswat tegewuseta, nüüd asus ta rõõmuga uuele ülesandele. Tema ja ta staabiülem, oberst Hell, olid suure wastutustundega ja julged mehed. Kindral v. Eichhorn oli hülgawate waimiliste omadustega ohwitser ja sõjawägede eeskujulik kaswataja.

Kõwendatud XXXX korpus kindral Eihmanni juhatusel pidi pealetungimise teostama.

See kindral oli tulipea, kel oma meeste peale suur kihataw mõju. Oma sõjalise kuulsuse alustas ta läbimurdmisel Brsheshinõi juures 22.—25. nowembril 1914. Millalgi oli ta kaardiväe ohwitseride kor-

puse wastu firjutanud, nüüd läbimurdmisel pidi ta ise tundma, missugune jõud sealt wälja hoowas. Mina ise olen uhkusega liinjalawäelane olnud ja õppisin ihugrenadeeride 8. rügemendis rügementi tundma, kelle ohwitseride seas iseäraline traditsioon edasi pärandus, nagu see kaardiwäe ohwitseride seas wiisiks. Niisugused traditsioonid on õigustatud, kuid nad ei tohi eesõigusid anda ja neid ei pea liig kõrgelt hindama, siis hakkawad nad pahandawalt mõjuma ja neid tuleb kõrwale heita.

Kowno kallaselungimist raskendas läheda maa raskete suurtükide puudus. Juuli lõpul ülema wäejuhataja poolt saadud laskeriistad läksid Nowogeorgiewski ette. Meil jäid ainult mõned batareid üle, mida raudteel wõis kohale toimetada ja ainult lühikesel maa peale lastsid. Kuid meie ei lastnud end raskustest heidutada ja ehitasime raudteed. Et pealungimine ainult Wirballen-Kowno raudtee ja Neemeni wahel wõis sündida, järgnes kogu seisukorras. Pealungimise paremat tiwa ähwardati wäga ja seda rohkem, mida enam me pinda wõitsime. Wenelane wõis temale wäga kergesti suurtükidega külje pealt tuld anda. Pahemat tiwa kaitses põhja pool Neemeni maatormibrigad, keda Neemeni wäe edasiminekul üle Dubissa kuni loodepoolsete Kowno kindlustuste ette nihutati.

Augusti algul said raudteed walmis. Nüüd puudus laskemoon raskete wäljahaubitsate tarwis. Andsin oma tagawarad wälja; ida laskemoona walitfuse ülem, obersteitnant Kostock, hoidis ifka midagi tagawarakas. Nõnda saadi wiimaks 8. aug. läbi häda kõi tarwilik kofku ja pealungimine wõis algada. Wähemate abinõudega pole w el ühelegi kindlusele kallale tungitud, aga sõjawäe, kes seda pidi tegema, elustas juhatajate ergutaw waim. (Järgneb.)

Komisjonid ja kontrolöörid*).

On küll aeg tähelepanu juhtida selle pahe peale, mida aktide ja komisjonide sisteem kontrolööride instituu di automaatsel kaastegewusel edendab. Wõtan selle küsimuse „Sõduri“ weergudel just selleks üles, et harutades asjale selgitu tuua. Praegu on seisukord niisugune, et iga wastuwõtmine peab komisjoni poolt toimetatud ja aktiga kinnitatud olema, iga wäljaminekukohja peab akt olema. Akt on ainult siis maffem, kui ta kontrolli esitaja poolt kinnitatud, ja komisjon õiguswõimuline, kui kontrolli esitaja juures. Legendast ja anekdoote, mis sellel alal tegelik elu iga päew annab, oleme wiist küll kõik liig palju kuulnud. Suuremalt jaolt näed nendest rääkimise puhul iroonilist muiget näos, kuid tõsiemate meeste juures leiad siin sügawat hingepiina. On nagu häbi enese ees. Tahtwata küsib: — kuhu meie niimoodi läheme? On ju ülesõidist teatud tõde, et kõik, mis äärmuseni wiidud, absurd. Meie oleme komisjonidega ja aktidega selleni wälja jõadnud. On juhtumisi olnud, kus katki äinud hobuseraud päewakäwaga maha saab arwatud, selleks aga enne komisjon kofku kutsutakse, kes asjaliku tõendusena hobuse kobja sisse jäänud wanad naelad üles loeb ja kontrolööri seda sanktsioneerida palut. Minul ifiklikult on juhus olnud, kus allkirjadega tõendatud ja kontrolööri poolt kinnitatud aktis lagunud tühjajad kottid aerostaatide asemel ette näidati ja kui need mind ei rahuldanud, siis samaste meeste poolt uus

akt kofku seati, kus kottid ifka ka kottideks jäid. Wabandus: kontrolöör ei ole ju õhusõidu spetsialist.

Eh! jätub. Meie oleme teistelt midagi pärinud, kuid mida, ja kas on see tarwilik? On ometi sõjawäe kaswatuse kõige esimene nõue, et sõduri ifkut wõimalikult wälja arendada, temas iseteadwust, energiat, initsiatiivi kaswatades, s. o. teda iseseiswaks teha wõimaluse piiirides. On see maffem reasõdurite kofhta — miks näeme siis niisugust umbusaldust wastutawate ametnikkude, iseäranis wäeosjade ülemate juures? Miks pannaakse siis nende otsekohesed kofused komisjonide peale? Miks nõutakse wastutawate wäeosade ülema allkirja asemel mitte wastutawate komisjonide akte? Ja lõpuks — miks usurpeeritakse ülemate õigusialaliste mittespetsialistide kontrolööride instituu di kaudu. See küsimus nõuab kõige kiiremat läbharutamist ja kõige kindlamat reorganiseerimist. Häwitige ära alaliste kontrolööride instituu di, wähendate wähemalt 10 wõrra praeguiste kontrolööride arwu. Teie wähendate paberi ainuwaltifust. Teil wabaneb suur ametnikkude hulk, ja wähendades ametnikkude arwu on wõimalik nendest paremaid waldida.

Jätke ära komisjonid (komisjon on ainult seal tarwilik, kus häiguste juures arstide konsiltium asja otsustab, ja iseäralistel eratorralistel juhtumistel, mis tarwitawad eriteadlaste otjust, kas uue leiduse ehk põhjapanema põhjusmõtteliku küsimuse otsustamisel) ja tehke ametnikud iseseiswateks ja wastutawateks oma otjuste eest. Teie kiirendate tööd, wähendate fiaatifikid ja teil on wõimalus wabastada häda-ametnikka, wälja heita mittesoowitaw element. Peastite asutuste, wäeosjade walitkuste ja teiste ülemad mittespetsialistide alaliste kontrolööride ifkest, nii moraalsest kui ka tegelikult asjadesse segamisest, sest niisugune ülem on spetsialist omas asjas ja monem ohwitser ehk ametnik ei suuda täie jõuga töötada, kõige hingega anduda tööle, kui teda iga sammu peal „kontrolleeritakse“ ja eisa kusagilt, wõib olla ifegi temale alluwaft asutusest wälja bulkeeritud häda-ametnik teda täna kahlustama asub. Tehke ülem iseseiswaks asjade otsustamisel, mille eest ta wastutaw on.

Kuritegewuse kõrwaldamiseks olgu ootamata rewibeerimised, kus rewibeerijate wolitused kuni senatori õigusteni peawad ulatama.

J. Kirschbaum.

P. S. Kui oga siiski misikugune alaline kontrolöör määratakse, siis tohib selleks ainult spetsialist olla: inseneri asjas — insener, suurtükikwäe asjas — suurtükikwäelane ju., kes siis autoriteetlise nõuandjana wõiks esineda. Minnakse aga alalise aujuse kontrolleerimise peale wälja, siis on see haawaw ja asjale kahjulik. Miks peaks üks kontrolli ametnik ausam olema, kui kõik teistel aladel töötawad ohwitserid ja ametnikud.

J. K.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Bulletin de l'Esthonie. Février-Mars № 10. Paris, Bureau de Presse Esthonien 1920.

Esimene Rahwahariduspäew. Haridusministeeriumi rahwahariduse osakonna toimetused nr. 1. Tallinnas 1920.

Wastutaw toimetaja: kindralstaabi postkõnits Mik.

Wäljaandja: Sõjawägede kkaab.

* Toimetusele awaldamiseks saadetud.